

Zielony Nowy Ład dla Europy – Sposobności i wyzwania

– EuroMemorandum 2020 –

Streszczenie

Wprowadzenie

W połączeniu z pogłębiającymi się nierównościami społecznymi, odradzającymi się autorytarnymi nacjonalizmami i kryzysem globalnego systemu zarządzania, kryzys klimatyczny i inne ograniczenia planetarne pilnie wymagają kompleksowych i skutecznych reakcji politycznych. Właściwie zaprojektowany, Zielony Nowy Ład, rozumiany jako polityczny pakt na rzecz połączenia ogromnych inwestycji w ekologiczną konwersję z programem integracji społecznej, mógłby być pierwszym krokiem inicjującym bardziej kompleksową i długoterminową trajektorię społeczno-ekologicznej transformacji. W przeciwieństwie do takich propozycji, jak przedstawione przez DiEM 25[♦] i postępowych demokratów USA (np. Alexandria Ocasio-Cortez[♥]), Europejski Zielony Ład[▲] zaproponowany przez nową Komisję Europejską nie jest jednak w stanie skutecznie sprostać obecnym wyzwaniom. Zaproponowane kwoty finansowania są ograniczone, i wymagają politycznego porozumienia z państwami członkowskimi oraz przecenianego wkładu sektora prywatnego. Zasady zapewnienia sprawiedliwej transformacji, niepozostawiającej nikogo w tyle, pozostają niejasne. Wymiar międzynarodowy utknął w paradygmacie konkurencyjności i priorytetowo traktuje interes UE w zapewnieniu swobodnego dostępu do surowców kosztem konkretnych propozycji wspierania współpracy międzynarodowej. W dłuższym okresie, proces społeczno-ekologicznej transformacji będzie w końcu musiał przezwyciężyć ekspansjonistyczną dynamikę kapitalizmu.

1. Polityka makroekonomiczna UE i zmiany klimatu

Rozwój sytuacji w strefie euro i gospodarce UE w 2019 r. potwierdził obniżenie oceny oczekiwań Komisji Europejskiej z końca 2018 r. Rzeczywiście, europejska gospodarka weszła w okres niskiego wzrostu – niskiej inflacji, z zauważalnymi zmianami strukturalnymi w przemyśle przetwórczym i dużymi rozbieżnościami między państwami członkowskimi. Wysoką niepewność

[♦] Zob. <https://report.gndforeurope.com> ; DiEM 25 = Democracy In Europe Movement 2025 (międzynarodowy ruch na rzecz demokratyzacji UE) – przyp. tłumacza).

[♥] Zob. <https://www.congress.gov/116/bills/hres109/BILLS-116hres109ih.pdf>

[▲] Zob. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/european-green-deal-communication_en.pdf

generują zarówno czynniki globalne, jak i europejskie. Napięcia w handlu międzynarodowym mnożą się: od konfrontacji USA i Chin w sprawie taryf do sporów między Koreą Południową a Japonią w sprawie dóbr o kluczowym znaczeniu dla łańcucha dostaw technologii i amerykańskich gróźb nałożenia ceł na europejski import. Na froncie europejskim wyjście Wielkiej Brytanii z UE doprowadzi do poważnych zakłóceń sektorowych w gospodarkach europejskich a znaczne tego koszty poniosą obie strony, Wielka Brytania i UE.

Strefa euro nie ma zdolności fiskalnej odpowiadającej unii walutowej, ani nie jest w stanie podjąć uznaniowego działania budżetowego, pozwalającego zwiększyć siłę automatycznych stabilizatorów, np. poprzez fundusz ubezpieczeń na wypadek bezrobocia – kwestia, która została niedawno podniesiona, ale niemal natychmiast odrzucona! Rzeczywiście obecny impas w odniesieniu do budżetu UE wskazuje na trudność osiągnięcia konsensusu w kwestiach decydujących o przetrwaniu Unii.

Z drugiej strony, polityka pieniężna pozostała akomodacyjna, jako że banki centralne na całym świecie przestawiły się na politykę zorientowaną na stymulowanie gospodarki. Choć taka polityka miała marginalnie pozytywny wpływ na wzrost i ożywienie w UE28/strefie euro, to polityka banku centralnego trzyma się kurczowo dysfunkcyjnych i niebezpiecznych rekomendacji „neoliberalnej”, podaźowej ekonomii głównego nurtu.

W tym kontekście zmiany klimatu muszą zostać postawione w centrum uwagi głównej debaty. Jeśli chodzi o politykę makroekonomiczną UE, to centralnym elementem polityki powinien być poważny program inwestycji publicznych wspierający ekologiczną i społeczną transformację w kierunku gospodarki zdolnej do długotrwałego, nie zakłócanego kryzysami rozwoju i sprawiedliwej. Taki program powinien wspierać inwestycje na szczeblu europejskim, krajowym i lokalnym. Ogólne priorytety powinny zostać określone po wyczerpującym przedyskutowaniu potrzeb rozwojowych przez Parlament Europejski i powinny mieć na celu zlikwidowanie wyraźnych nierównowag regionalnych w UE.

Szczegółowe decyzje dotyczące alokacji zasobów na poziomie krajowym i lokalnym powinny być podejmowane przez demokratycznie odpowiedzialne organy odpowiedniego szczebla. W każdym kraju istniejący lub nowoutworzony Narodowy Bank Rozwoju, albo inna Instytucja, powinna być odpowiedzialna za zapewnienie finansowania i wdrażanie strategii inwestycyjnej na poziomie krajowym i regionalnym. Finansowanie programu powinno być uruchomione poprzez wykorzystanie euroobligacji, kredytów banku centralnego i ogólnounijnego podatku od korporacji.

Wreszcie, należy ponownie zweryfikować mandat EBC, aby mógł on przyczynić się do rozwiązania problemu zmiany klimatu. EBC, ze swoim dużym portfelem, jest par excellence w stanie przyjąć wiodącą rolę w zapewnieniu skutecznego i wydajnego rozwiązania tego problemu.

2. Zmiany klimatu, polityka miejska i rolna

Dwa najbardziej podstawowe i powiązane ze sobą problemy ekologiczne to zmiana klimatu i utrata bioróżnorodności. Poniższe propozycje mogą przyczynić się do transformatywnego Zielonego Nowego Ładu.

1) Ustanowienie przyszłego funduszu inwestycyjnego UE w celu mobilizacji inwestycji na cele transformacji społeczno-gospodarczej. **2)** Ulepszenie Systemu Handlu Emisjami (ETS) przed jego wycofaniem. Pierwszym krokiem byłoby zmniejszenie skali dostępnych pozwoleń na emisję; a potem powinno się wprowadzić stopniowe zastępowanie ETS podatkami ekologicznymi, w szczególności podatkiem węglowym. **3)** Nowa energia elektryczna potrzebuje nowych instrumentów. Aby używać energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii, konieczne jest zapewnienie ciągłości dostaw poprzez zdolność jej magazynowania. Niezawodność dostaw energii elektrycznej jest dobrem publicznym i powinna być zapewniona przez władze publiczne. **4)** Inne podejście do użytkowania gruntów i leśnictwa. Zachęty do wykorzystywania drewna, jako źródła bioenergii, powinny być zniesione. Zintegrowane podejście ponad sektorami i granicami administracyjnymi pociągnęłoby za sobą szerokie zastosowanie zarządzania opartego na ekosystemie i rozwiązań opartych na naturze. **5)** Alternatywna polityka lokalna, regionalna i miejska. Aby skoncentrować się na niezbędnych zmianach i by oceniać skutki zastosowanych środków, potrzebny jest zestaw wskaźników ze sfery kulturowej, społeczno-ekonomicznej i biofizycznej. Regionalna wizualizacja pierścieniowa z 18 wskaźnikami mogłaby pomóc opracować plan działania na rzecz zrównoważonego metabolizmu społecznego i przemysłowego. Takie narzędzia mogłyby być wykorzystywane do organizowania szerokiej, demokratycznej dyskusji i wspólnej pracy nad takim planem.

3. Rynek pracy i polityka społeczna

Wraz z końcem dekady stało się jasne, że strategia „Europa 2020” nie zdołała osiągnąć jednego ze swoich głównych i najważniejszych celów (i nawiasem mówiąc, jedyne go rzeczywiście powiązanego z polityką społeczną). W kontekście „wzrostu inteligentnego, trwałego i sprzyjającego włączeniu społecznemu” ustalono, że celem tym będzie zmniejszenie liczby obywateli UE zagrożonych ubóstwem o co najmniej 20 milionów. Jednak w wielu państwach członkowskich spadek ubóstwa nie nastąpił i zagrożonych nim jest nadal około 113 milionów ludzi. Polityka społeczna UE nie potrafiła wnieść w ich życie rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Ponadto, polityka społeczna i polityka rynku pracy są ze sobą nierozdzielnie związane. W tym kontekście alarmujące jest to, że w Europie rośnie również ubóstwo ludzi pracujących. W tegorocznym EuroMemorandum rozdział na temat rynku pracy i polityki społecznej, skupia się najpierw na krytycznej ocenie podejścia do inwestycji społecznych, które stało się centralnym elementem strategii polityki społecznej UE. Następnie rozważania koncentrują się na konkretnych wymiarach polityki społecznej, w tym na krytycznej dyskusji o włoskim modelu „dochodu podstawowego”, a także na płciowych wymiarach rozwoju polityki społecznej. Aby nie poprzestać na krytycznej ocenie istniejącego stanu rzeczy, w dalszej części rozdziału prezentowane są konkretne sugestie alternatywnych polityk. Przedstawiono zarys gwarancji pracy, propozycję, która nie jest niekontrowersyjna i wymaga dłuższej dyskusji, ale która stanowiłaby interesującą przeciwwagę dla aktywnych, podażowych polityk rynku pracy. Natomiast w perspektywie krótko- i średnio-terminowej priorytet powinna uzyskać redukcja czasu pracy i zróżnicowane zasady dotyczące płacy minimalnej w połączeniu z zasięgiem negocjacji zbiorowych. Grupa EuroMemo podkreśla, że integracja społeczna musi znajdować się w centrum polityk a sprzeczności między architekturą monetarną UE a polityką społeczną UE muszą być rozwiązywane z pełną akceptacją już uznanych praw socjalnych. Rozdział kończy się wezwaniem do prawdziwie społecznej, inkluzyjnej i długofalowej, zrównoważonej polityki społecznej i polityki rynku pracy.

4. Implikacje gospodarki cyfrowej dla Europy

W szybko rozwijającej się i oferującej różnorodne, niezaprzeczalne korzyści gospodarce cyfrowej, ocena miejsca technologii cyfrowych w podejmowaniu wyzwań, takich jak zmiana klimatu i bioróżnorodność, musi być poprzedzona postawieniem poważnych pytań o zagrożeniach wynikających z nieokiełznanej ekspansji cyfryzacji powodowanej czynnikami technologicznymi, rynkowymi i dążeniem do zysku. To, co robią w tym zakresie instytucje UE, nie wystarcza. Jeśli technologia ma być kształtowana w kierunkach, w których priorytetem są dobra publiczne, a nie ciągle zwiększana konsumpcja, to rola państwa w kierowaniu trajektorią innowacji i badań ma decydujące znaczenie w kontekście jakiegokolwiek znaczącej transformacji społeczno-ekologicznej lub Zielonego Nowego Ładu. Widocznym i spornym problemem związanym z cyfryzacją jest osłabienie lub potencjalna utrata zabezpieczenia społecznego w szerokim znaczeniu, biorąc pod uwagę rozprzestrzenianie się atypowych i niepewnych form pracy w gospodarce cyfrowej, co, wraz z innymi czynnikami, przyczynia się do osłabiania państwa opiekuńczego. Kontrola danych i prywatność mają fundamentalne znaczenie. Dane są składnikami dobra wspólnego; są wytwarzane w sferze publicznej przez społeczeństwo i należy je bronić przed prywatnym zawłaszczeniem. Popyt na nie rośnie w związku ze świadczeniem usług w interesie publicznym; dane osobowe muszą być chronione przed nieuprawnionym monitorowaniem, a ich ujawnienie w szczególnych sytuacjach może być dopuszczalne wyłącznie pod kontrolą osoby, której te dane dotyczą. W kontekście transformacji społeczno-ekologicznej istnieje silny argument za opracowaniem, przede wszystkim, koncepcji korzyści kooperacyjnej, która kładzie się mniejszy nacisk na wzrost, inteligentny lub inny, a priorytetowo traktuje wspólne wspieranie inwestycji w sprawiedliwość ekologiczną i społeczną, w zatrudnienie, szkolenie oraz pełne uznanie działalności społecznych i rodzinnych. Gospodarka cyfrowa powinna znaleźć swoje miejsce w tym kontekście.

5. Przeszkody prawne w społeczno-ekologicznej transformacji

Transformacja społeczno-ekologiczna w perspektywie średnioterminowej, a Nowy Zielony Ład w perspektywie krótkoterminowej, wymagają dużych wysiłków regulacyjnych. Obecnie jednak, zamiast tego, widzimy wiele regulacji, które będą działać na rzecz podważania, a nie wzmacniania tych wysiłków. Do najbardziej niepokojących spraw należą trwające wysiłki, by ratyfikować umowy o wolnym handlu (np. UE–Mercosur)*, które są w pełni podporządkowane paradygmatowi „wzrostu gospodarczego”. Umowy te zawierają między innymi rozdziały dotyczące prawa inwestycyjnego, dającego pełną ochronę również inwestycjom w przemysł brunatny*, z których należałoby się wycofywać, a nie rozwijać je. Inwestycje w te przemysły znacznie zwiększą koszty transformacji społeczno-ekologicznej ponoszone przez społeczeństwo. Ponadto UE nadała status prawny tak zwanej „zasadzie innowacji”, co wiąże się z podważeniem unijnej „zasady ostrożności”, stanowiącej prawny fundament transformacji społeczno-ekologicznej. Podobnie, nowa, silnie deregulacyjna propozycja przewodniczącego Komisji, by każda nowa regulacja pociągała za sobą konieczność wycofania jednej z dotychczas istniejących

* **Mercosur** – *Mercado Común del Sur* (hiszp..) – Wspólny Rynek Południa; obejmuje Argentynę, Boliwię, Brazylię, Paragwaj, Urugwaj i Wenezuelę (przyp. tłumacza).

* Przemysły brunatne (ang. *brown industries*) – przemysły mające zdecydowanie negatywny wpływ na środowisko naturalne, a tym samym na społeczeństwo. Ich przeciwieństwem są neutralne dla środowiska przemysły zielone (ekologiczne).

regulacji danego obszaru polityki (ang. *one in, one out rule*), może blokować konieczne i ważne regulacje w wielu obszarach proponowanego Zielonego Nowego Ładu. Wreszcie UE, jak dotąd, nie wprowadziła żadnych zasad, które łączyłyby dotacje w ramach Wspólnej Polityki Rolnej z klimatycznymi ambicjami UE, mimo że rolnictwo odpowiada za około 10% emisji CO₂. UE nie podjęła też niezbędnych kroków w celu dostosowania zasad konkurencji i pomocy państwa do potrzeb transformacji społeczno-ekologicznej. Usunięcie tych przeszkód prawnych ma zasadnicze znaczenie, jeśli UE nie ma zamiaru podważać wysiłków, które sama próbuje podejmować innymi środkami politycznymi.

Przekład z j. angielskiego: Włodzimierz Dymarski